

VENUSTAS, ESTHETICA en POËZIE

over schoonheid en afstemming

Bewerking met ChatGPT

Inleiding

Schoonheid behoort tot de meest gebruikte en tegelijk minst begrepen begrippen in architectuur.
Zij wordt benoemd, nagestreefd, beoordeeld — en toch blijft zij ongrijpbaar.

Wat als mooi wordt ervaren, laat zich zelden verklaren.
En wat wordt verklaard, verliest vaak juist die kwaliteit.

Daarin schuilt een hardnekkige verwarring.

De misvatting

Schoonheid wordt veelal begrepen als eigenschap van vorm.
Als iets wat kan worden ontworpen, toegevoegd, gecomponeerd.

Daaruit ontstaat het idee dat architectuur mooi kan worden gemaakt.

Maar wat wordt gemaakt om mooi te zijn,
wil overtuigen.

En wat wil overtuigen,
verliest vanzelfsprekendheid.

Daarmee sluit zich precies datgene wat men zoekt.

Venustas

Wat in de triade van Vitruvius *venustas* wordt genoemd,
wordt doorgaans vertaald als schoonheid.

Maar *venustas* is geen esthetische eigenschap.
Zij is geen vorm, geen stijl, geen compositie.

Venustas verschijnt waar iets klopt —
waar constructie, gebruik en betekenis samenvallen zonder dat één van deze domineert.

Zij is geen doel,
maar een gevolg.

Niet iets wat wordt gemaakt,
maar iets wat zich aandient.

Esthetica

Wat als schoonheid wordt benoemd, wordt vaak benaderd via esthetica —
als een systeem van beoordeling, als een manier om vorm te begrijpen en te waarderen.

Daarin ligt haar kracht,
maar ook haar beperking.

Esthetica richt zich op wat zichtbaar is,
op verhouding, compositie, expressie.

Maar schoonheid ontstaat niet in het zichtbare alleen.
Zij ontstaat uit samenhang —
uit de werking van ruimte, gebruik, tijd en betekenis.

Waar esthetica zich losmaakt van die samenhang,
wordt zij een zelfstandige maatstaf.

Daar ontstaat oordeel zonder grond.

Vorm wordt beoordeeld zonder dat wordt gevraagd of zij zich laat gebruiken,
of zij zich laat dragen,
of zij zich laat bewonen.

Wat als esthetisch geslaagd wordt gezien,
kan in gebruik tekortschieten.

En wat in gebruik klopt,
wordt niet altijd als zodanig herkend.

Daarmee ontstaat een scheiding tussen ervaring en beoordeling.

In die scheiding verliest esthetica haar betekenis.

Poëzie

Waar venustas wordt herkend,
wordt poëzie ervaren.

Niet als expressie,
maar als gebeurtenis.

Poëzie ontstaat niet doordat zij wordt gezocht,
maar doordat iets zich vanzelfsprekend aandient.

Zij verschijnt wanneer ruimte zich laat gebruiken zonder uitleg.
Wanneer een plek vanzelfsprekend wordt.
Wanneer betekenis niet wordt opgelegd, maar zich aandient.

Zij ligt niet in wat gemaakt is,
maar in wat mogelijk wordt gemaakt.

Daarom kan poëzie niet worden ontworpen.
Zij kan alleen ontstaan.

De relatie

Venustas, esthetica en poëzie beschrijven geen afzonderlijke domeinen,
maar verschillende manieren om dezelfde werkelijkheid te benaderen.

Poëzie is het moment zelf —
de ervaring waarin iets klopt.

Venustas is de herkenning daarvan —
de naam die de mens eraan geeft.

Esthetica is de poging om dat te begrijpen —
om het te benoemen, te ordenen, te beoordelen.

Maar wat wordt ervaren, laat zich niet volledig vangen in wat wordt begrepen.

Daarin ligt de grens.

Esthetica kan schoonheid herkennen,
maar niet voortbrengen.

Traditie en moderniteit

In traditionele architectuur verschijnt venustas vaak als vanzelfsprekendheid.
Niet doordat zij werd nagestreefd,
maar doordat zij voortkwam uit langdurige afstemming — tussen mens, materiaal, klimaat en gebruik.

Daarin kon poëzie ontstaan zonder dat zij werd bedoeld.

In de moderniteit verschuift dit.

Schoonheid wordt een opgave,
een resultaat van ontwerp,
een kwestie van compositie en expressie.

Esthetica wordt leidend.

Daarmee wordt schoonheid losgemaakt van gebruik en tijd.

Wat ontstaat, is vorm die wil overtuigen —
maar zich niet altijd laat dragen.

De grens van ontwerp

Architectuur kan voorwaarden scheppen.
Zij kan ruimte laten, samenhang bieden, mogelijkheden openen.

Maar zij kan geen schoonheid maken.

Op het moment dat schoonheid wordt beoogd,
wordt zij een doel.

En wat doel wordt,
verliest zijn openheid.

Daarmee verdwijnt de mogelijkheid tot poëzie.

Slot

Schoonheid is niet wat wordt gemaakt.
Zij is wat verschijnt wanneer iets klopt.

Wat als mooi wordt ervaren,
is in feite de herkenning van afstemming.

Esthetica kan die ervaring benoemen,
maar niet voortbrengen.

En waar die afstemming aanwezig is,
kan poëzie ontstaan.

Niet als uitzondering,
maar als gevolg.